

Archeologisch bureau- en verkennend booronderzoek aan de Raadhuislaan 23 te Mijdrecht,
gemeente De Ronde Venen

Argo 63

ARCHEOLOGENBUREAU ARGO

Archeologisch bureau- en verkennend booronderzoek aan de Raadhuislaan 23 te Mijdrecht

Opdrachtgever: E&M Beheer BV
 Bevoegd gezag: Gemeente De Ronde Venen
 Gemeente: De Ronde Venen
 Plaats: Mijdrecht
 Toponiem: Raadhuislaan 23
 Onderzoeksmeldingsnr.: 65065 (bureauonderzoek) 65603 (booronderzoek)
 Coördinaten: 119255/468934
 119269/468933
 119275/468901
 119250/468903
 Titel: Archeologisch bureau- en verkennend booronderzoek aan de Raadhuislaan
 23 te Mijdrecht, gemeente De Ronde Venen
 Rapportnr.: Argo 63
 Auteur(s): D.L. de Ruiter (bureauonderzoek) & J.P.L. Vaars (booronderzoek)
 Illustraties: D.L. de Ruiter & A. Médard (tenzij anders vermeld)
 Fotografie: A. Médard (tenzij anders vermeld)
 Opmaak: A. Médard
 Dataverwerking: D.L. de Ruiter & J.P.L. Vaars
 Datum uitgave: Maart 2015
 Versienummer: 02 (concept)
 Autorisatie: J. Vaars (Archeologenbureau Argo)
 ISSN: 1879-7091

Eventuele vragen over dit rapport kunnen aan de auteur worden gesteld via onderstaand mailadres:
info@archeologenbureauargo.nl

Disclaimer:

Archeologenbureau Argo en de samensteller(s) van dit rapport kunnen niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele schade (direct of indirect dan wel gevolgschade) voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Archeologenbureau Argo betracht de grootste zorgvuldigheid bij het uitvoeren van al haar onderzoeken. De aard van archeologisch onderzoek en in het bijzonder de steekproefsgewijze benadering die inherent is aan archeologisch vooronderzoek maakt het echter onmogelijk garanties te geven ten aanzien van de resultaten van dergelijk onderzoek.

© Archeologenbureau Argo

Postadres:
 Postbus 1259
 1500AG
 Zaandam

Bezoekadres:
 Studio 34
 Parkstraat 68-70
 Zaandam

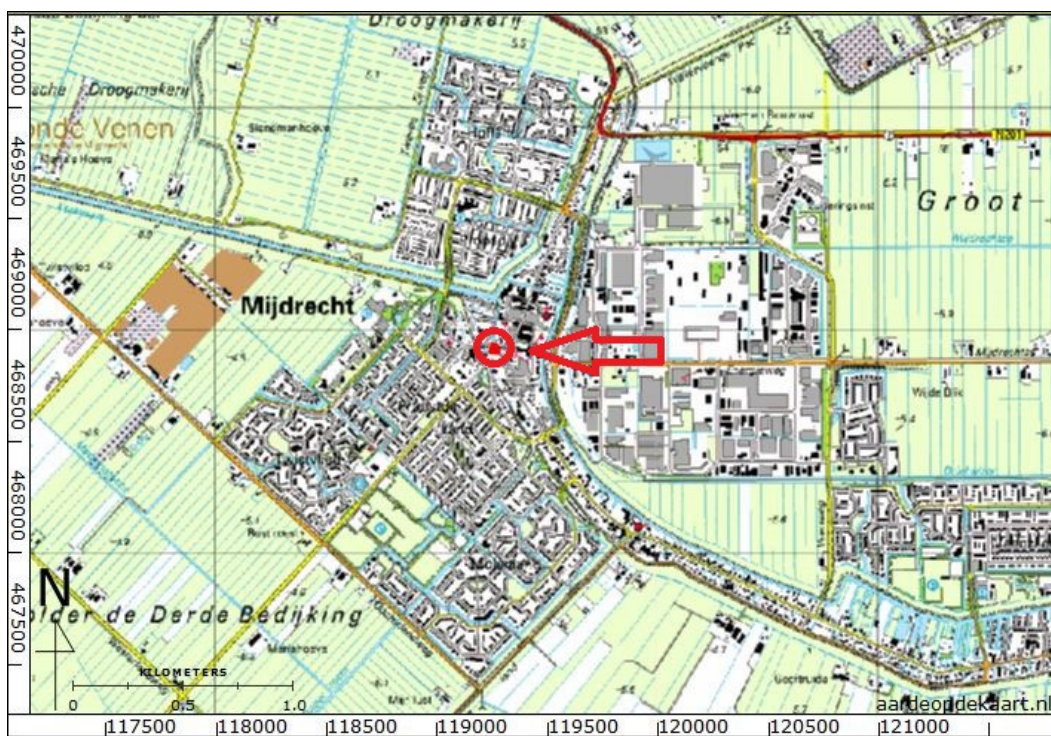
Telefoon:
 075-6314418
info@archeologenbureauargo.nl
www.archeologenbureauargo.nl

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	4
2. Bureauonderzoek.....	5
2.1 Doelstelling en methode.....	5
2.2 Beleid.....	5
2.2.1 Landelijk beleid.....	6
2.2.2 Provinciaal beleid.....	6
2.2.3 Gemeentelijk beleid.....	6
2.2.5 Belvédère en de Indicatieve kaart van archeologische Waarden.....	6
2.2.5 Status plangebied.....	6
2.3 Geo(morfo)logie.....	6
2.4 Bewoningsgeschiedenis.....	9
2.5 Historische kaarten.....	10
2.6 Bekende archeologische waarden.....	13
2.6.1 AMK-monumenten.....	13
2.6.2 Onderzoeken.....	13
2.6.3 Waarnemingen en vondstmeldingen.....	15
2.7 Verwachtingsmodel.....	16
2.8 Samenvatting en advies.....	17
3. Booronderzoek.....	18
3.1 Doelstelling en methode.....	18
3.2 Resultaten en beantwoording onderzoeksvragen.....	18
3.3 Samenvatting en advies.....	19
4. Literatuur en bronnen.....	20
Bijlagen	
1. Stappenplan Archeologie	
2. Tabel archeologische en geologische perioden	
3. Afkortingenlijst	
4. Ligging boringen	
5. Boorbeschrijvingen	
6. Vondstenlijst	

1. Inleiding

In dit rapport worden de resultaten weergegeven van een door Archeologenbureau Argo uitgevoerd archeologisch bureauonderzoek. Het onderzochte plangebied betreft het perceel naast en gedeeltelijk achter de bestaande woningen aan de Raadhuislaan 19 t/m 23 in Mijdrecht alwaar één extra woning zal worden gerealiseerd met een geplande ontgravingsdiepte van 1 tot 1,5 meter onder maaiveld, of in geval van de aanleg van een kelderbak, 2,5 meter onder maaiveld. Op afbeelding 1 is de globale ligging van het plangebied aangegeven op de topografische kaart middels een rode cirkel en pijl. Op afbeelding 2 is de positie in meer detail weer-gegeven op een luchtfoto. In de huidige situatie bevinden zich vijf rijenwoningen langs de Raadhuislaan. Aan de achterkant bevinden zich de bijbehorende tuinen met bergingen. Ten westen en zuidwesten van de rijenwoningen bevindt zich het plangebied. Het plangebied is onbebouwd, met uitzondering van een vrijstaande garage. Het perceel wordt aan de west- en zuidrand omsloten door water. Ten noordoosten bevindt zich een brug (Raadhuislaan). Omdat bij de bouw van de woning eventueel aanwezige archeologische waarden kunnen worden verstoord wordt door de gemeente De Ronde Venen onderzoek naar de archeologische waarde van het plangebied vereist.

Afbeelding 1. Het plangebied (rood ingevuld) op een uitsnede van de moderne topografische kaart.

Afbeelding 2. De geplande nieuwbouw op een uitsnede van Google Earth.

2. Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en methode

De eerste fase van archeologisch vooronderzoek bestaat uit een bureauonderzoek (bijlage 1). Een bureauonderzoek kan worden omschreven als een inventarisatie van bekende of te verwachten archeologische waarden op het schaalniveau van het individuele plangebied. Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een omschreven gebied. Daarnaast worden zo mogelijk aanwezige verstoringen in kaart gebracht. Het resultaat is een standaardrapport met een gespecificeerde archeologische verwachting op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek. Het rapport bevat, waar mogelijk, gegevens over aan- of afwezigheid, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden, ondergrondse bouwhistorische waarden en aardwetenschappelijke eigenschappen. Afhankelijk van de omvang van de toekomstige (planologische) ingreep en werkzaamheden (de aanleiding tot het bureauonderzoek) zullen aanvullende gegevens moeten worden verzameld. Archeologenbureau Argo maakt voor haar bureauonderzoeken gebruik van bodemkundige, geomorfologische, geologische, topografische en historische kaarten. Conform de verplichtingen in de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.3) worden tevens de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en ARCHIS (archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed) geraadpleegd. Indien beschikbaar en relevant bij een bureauonderzoek, worden ook bouw- en constructietekeningen van te slopen of te wijzigen (historische) bouwwerken, gegevens van milieukundig bodemonderzoek, lucht- en satellietfoto's en het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) geraadpleegd. Ook archiefonderzoek kan deel uitmaken van een bureauonderzoek. Hierbij moet men niet alleen denken aan onderzoek in historische archieven, ook bouwhistorische gegevens (KICH, sinds begin 2013 overgegaan in AtlasLeefomgeving) en de collectie van archeologische depots kunnen relevant zijn bij bureauonderzoek. Zo mogelijk en indien relevant wordt contact opgenomen met lokale historici, archeologisch regiospecialisten en (amateur)archeologen. De tijdens onderhavig onderzoek geraadpleegde bronnen worden, indien deze relevante informatie hebben opgeleverd, in de komende (sub)hoofdstukken behandeld.

2.2 Beleid

2.2.1 Landelijk beleid

-Verdrag van Malta

Het is in Nederland verplicht om bij ruimtelijke besluitvorming de archeologische belangen mee te wegen. In 1992 is in Valletta het Verdrag van Malta ondertekend door Nederland. De belangrijkste uitgangspunten van het Verdrag van Malta zijn het streven naar behoud in de bodem (behoud in situ), het vroegtijdig betrekken van archeologie in ruimtelijke ordeningsprocessen en tenslotte, wanneer behoud in situ niet mogelijk is, het "de verstoorder betaalt" principe. Na het ondertekenen van dit verdrag werd, in afwachting van de implementatie in de Nederlandse wetgeving, steeds vaker al "in de geest van Malta" gehandeld.

-De Wet op de archeologische monumentenzorg (WAMZ, 1 september 2007) .

Deze wet is in feite de implementatie in de Nederlandse wet van het Verdrag van Malta inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed. Dit geldt voor iedereen die bodemingrepen gaat (laten) uitvoeren: zowel particulieren als bedrijven, projectontwikkelaars en (lokale) overheden.

-De Nota Belvédère

Deze nota uit 1999 is een initiatief van de ministeries van VROM, OCW, LNV en V&W en gaat over de samenhang tussen cultuurhistorische waarden en ruimtelijke inrichting. In de nota is een aantal gebieden geselecteerd met cultuurhistorische waarden.

2.2.2 Provinciaal beleid

De provincie Utrecht heeft een lange bewoningsgeschiedenis. Dat levert naast zichtbare ook veel ondergrondse en dus onzichtbare sporen op. Deze zijn niet alleen het bewaren waard, maar vormen ook een inspiratiebron voor ruimtelijke ontwikkeling. De provincie heeft ervoor gekozen om drie gebieden te beschermen als provinciaal belang: Limes, Utrechtse Heuvelrug en Dorestad (Wijk bij Duurstede). Het plangebied ligt niet in één van deze gebieden. Bron: <https://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/alle-onderwerpen/archeologie/taken-provincie/>

Ook beschikt de provincie Utrecht over de digitale cultuurhistorische Atlas van de Provincie Utrecht (CHAT), waarin de ruimtelijke ontwikkeling van de provincie Utrecht van de prehistorie tot heden wordt gepresenteerd. De kaart geeft in verschillende kaartlagen informatie over landschapstypen, aardkundige waarden, cultuurhistorische objecten, archeologische verwachtingen en structuurdragers als molens, militaire structuren en historische dijken (Provincie Utrecht, 2015).

2.2.3 Gemeentelijk beleid

Sinds de invoering en implementatie van de hernieuwde Monumentenwet, de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) en de Wet Ruimtelijke Ordening (WRO) in 2007 is het archeologisch beleid bij de gemeenten komen te liggen, waarbij zij archeologische waarden volwaardig dienen te laten meewegen in de ruimtelijke planvorming. Het gemeentelijk beleid is hiermee leidend.

De voormalige gemeenten Abcoude en De Ronde Venen beschikten beide over een eigen archeologische kaart. In 2011 is uit deze kaarten de nieuwe archeologische beleidskaart voor het gehele grondgebied van de gemeente De Ronde Venen opgesteld (Kloosterman 2011). Het gemeentelijk beleid ten aanzien van de archeologie is vastgelegd in een korte toelichting op deze beleidskaart (RAAP, 2011).

2.2.4 Belvédère en de Indicatieve kaart van archeologische Waarden

Het plangebied valt niet binnen een Belvédère gebied. Op de Indicatieve kaart van archeologische waarden (IKAW) is geen trefkans voor het plangebied aangegeven.

2.2.5 Status plangebied

Voor het plangebied is bestemmingsplan 'Kom Mijdrecht' van toepassing. In dit bestemmingsplan geldt Dubbelbestemming Waarde - Archeologie 1 voor het plangebied. Hiervoor geldt een onderzoeksplicht bij bodemingrepen dieper dan 0,3 m -mv met een oppervlak van groter dan 50 m² (Ruimtelijke Plannen 2015).

2.3 Geo(morfo)logie

Bij het opstellen van een archeologische verwachting wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de relatie die bestaat tussen de situering van de archeologische vindplaatsen en het landschap, of zelfs specifieke landschapselementen. Deze relatie (locatiekeuzefactoren) verschilt per archeologische periode en per complextype.

Het plangebied maakt deel uit van het westelijke veengebied, dat in het Holoceen is ontstaan en het oudere pleistocene landschap heeft afgedekt (Berendsen, 2005). Dit landschap bestaat uit dekzand en bevindt zich tegenwoordig op grote diepte. Tijdens het Holoceen werd het klimaat namelijk een stuk milder, smolt het landijs en steeg de zeespiegel. Door het geleidelijk vochtiger worden van het klimaat steeg de grondwaterstand, waardoor op lage plekken met stagnerende waterafvoer veenvorming plaatsvond, dat zich naar de hogere delen kon uitbreiden (Nieuwkoop Formatie; Basisveen Laag). Door de doorgaande zeespiegelstijging kon de zee zich vanaf het Atlanticum tot het Vroeg-Subborea (Midden-Mesolithicum tot Midden-Neolithicum) steeds verder in oostelijke richting uitbreiden. Het veen werd hierbij op veel plaatsen door getijdenkreken geërodeerd en/of afgedekt door mariene kleien (Naaldwijk Formatie; Wormer Laagpakket). Door de vorming van een strandwallensysteem ontstond in het Midden-Subborea (Laat Neolithicum) een lagune, waarin weer veenvorming plaatsvond. Naarmate de strandwallen hoger en breder werden, werd de invloed van de zee steeds minder en ontstond een dik veenpakket dat onafhankelijk van het grondwater kon opgroeien (Nieuwkoop Formatie: Hollandveen Laagpakket). Geleidelijk ontstond een uitgestrekt, ontoegankelijk veengebied (De Mulder et al., 2003).

Het plangebied ligt op de geologische kaart net buiten het gekarteerde gebied. Op basis van extrapolatie blijkt dat het plangebied deel uitmaakt van een hoog gelegen zone, waar Hollandveen op Afzettingen van Calais dikker dan 1 m, met Hollandveenschakeling (kaartenheid C2) ligt. Het Hollandveen maakt tegenwoordig deel uit van de Nieuwkoop Formatie (Hollandveen Laagpakket) en is vermoedelijk 5 tot 6 m dik. De Afzettingen van Calais maken tegenwoordig deel uit van het Wormer Laagpakket van de Naaldwijk Formatie (De Mulder et al., 2003). Aan weerszijden van deze zone bevinden zich droogmakerijen, waar de ondergrond bestaat uit Afzettingen van Calais III op Hollandveen op Afzettingen van Calais II (kaartenheid E2.3). De droogmakerijen worden doorsneden door een netwerk van kreekruggen (RGD,

1988).

Op de geomorfologische kaart is het plangebied vanwege de ligging in de bebouwde kom niet gekarteerd (zie afbeelding 3). De omliggende gebieden bestaan uit *ontgonnen veenvlakte (al dan niet) met klei en/of zand* (kaartenheid 2M46) of *vlakke van getijafzettingen* (kaartenheid 2M35), die worden doorsneden door een netwerk van getij-inversieruggen (kaartenheid 3K33). Het plangebied bevindt zich in het verlengde van een dergelijke inversierug, waardoor het mogelijk is dat deze zich ook in de ondergrond van het plangebied bevindt (ARCHIS 2015).

Op de hoogtekartaal (AHN 2015) is te zien dat het hoogteverloop in en rond het plangebied sterk wordt beïnvloed door de aanwezige bebouwing (zie afbeelding 4). Desondanks wordt duidelijk dat het plangebied deel uitmaakt van een hoog gelegen zone (circa 0,3-0,6 m –NAP), die ter hoogte van het plangebied geleidelijk ombuigt van een zuidoost-noordwest georiënteerd verloop naar een noordoost-zuidwestelijke oriëntatie. De omringende gebieden liggen op circa 4,5 – 5,5 m –NAP.

Op de bodemkaart is de bebouwde kom niet gekarteerd (zie afbeelding 5). In de omringende gronden komt een associatie voor van plaatselijk afgegraven moerige eerdgronden met een moerige bovengrond of een moerige tussenlaag en een niet-gerijpte kleiondergrond en tochteerdgronden, die zijn ontstaan in klei (kaartenheid (d)Wol/ pMo80I). In deze bodems, die grondwatertrap II21/III22 hebben, komt *katteklei beginnend ondieper dan 80 cm* voor en plaatselijk zijn *verdrogende lagen in de bovengrond* aanwezig. Gezien de grote geologische verschillen tussen het hoog gelegen plangebied en omringende polders, worden deze bodemtypes in het plangebied niet verwacht. Ten oosten van Wilnis komt en met het plangebied vergelijkbaar onverveend gebied voor. Hier bevinden zich *koopveengronden*, die zijn ontstaan in zeggeveen, rietzeggeveen of mesotroof broekveen (kaartenheid ohVc) of bosveen of eutroof broekveen (kaartenheid ohVb) met grondwatertrap II. Deze gronden zijn afgedekt met een 20-50 cm dik toemaakdek.

Koopveengronden (ohVc / ohVb-II)

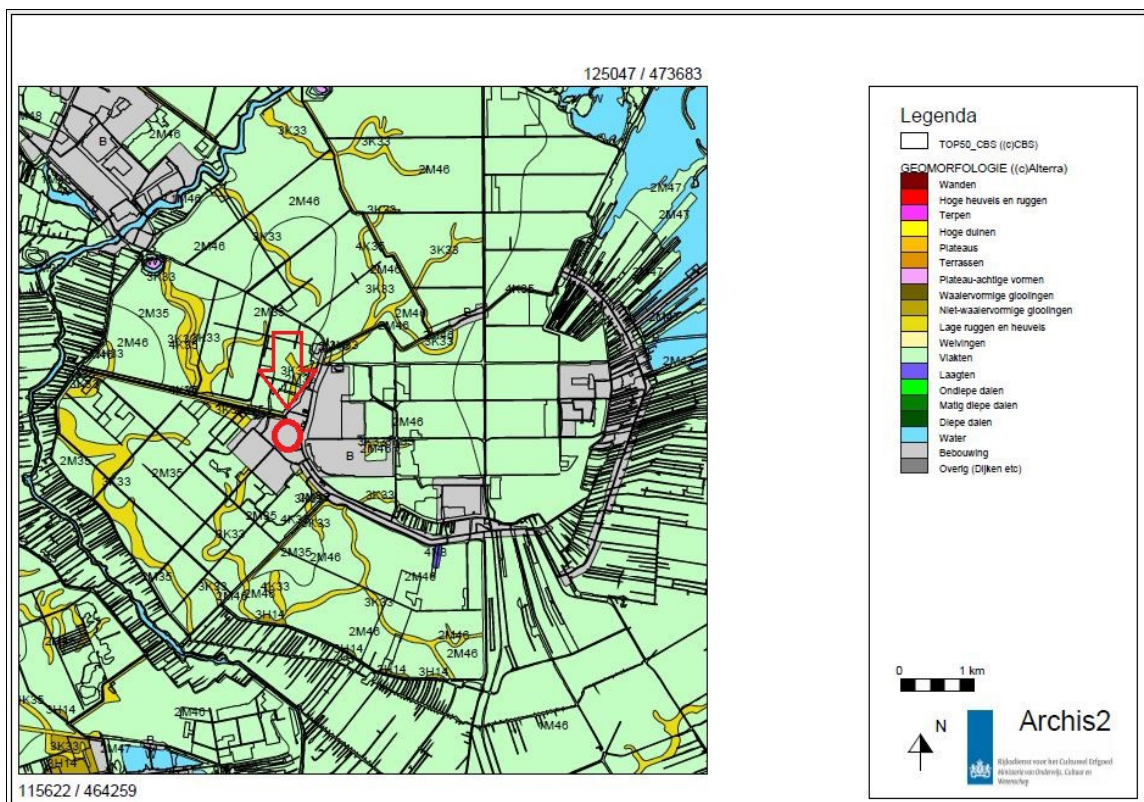
De koopveengronden, die vermoedelijk in het plangebied voorkomen, worden gekenmerkt door een 20 à 50 cm dik toemaakdek. Een toemaakdek bestaat uit een mengsel van stalmeest, slootbagger en vaak ook duinzand. Door de eeuwenlange bemesting van de veengronden met dit mengsel, is een matig dik humusrijk tot weinig dek ontstaan. Het toemaakdek gaat via een verweerde laag over in onveraard zeggeveen, rietzeggeveen, mesotroof broekveen, bosveen of eutroof broekveen, dat tot dieper dan 120 cm –mv reikt.

Moerige eerdgronden/ tochteerdgronden ((d)Wol/ / pMo80I-II/III)

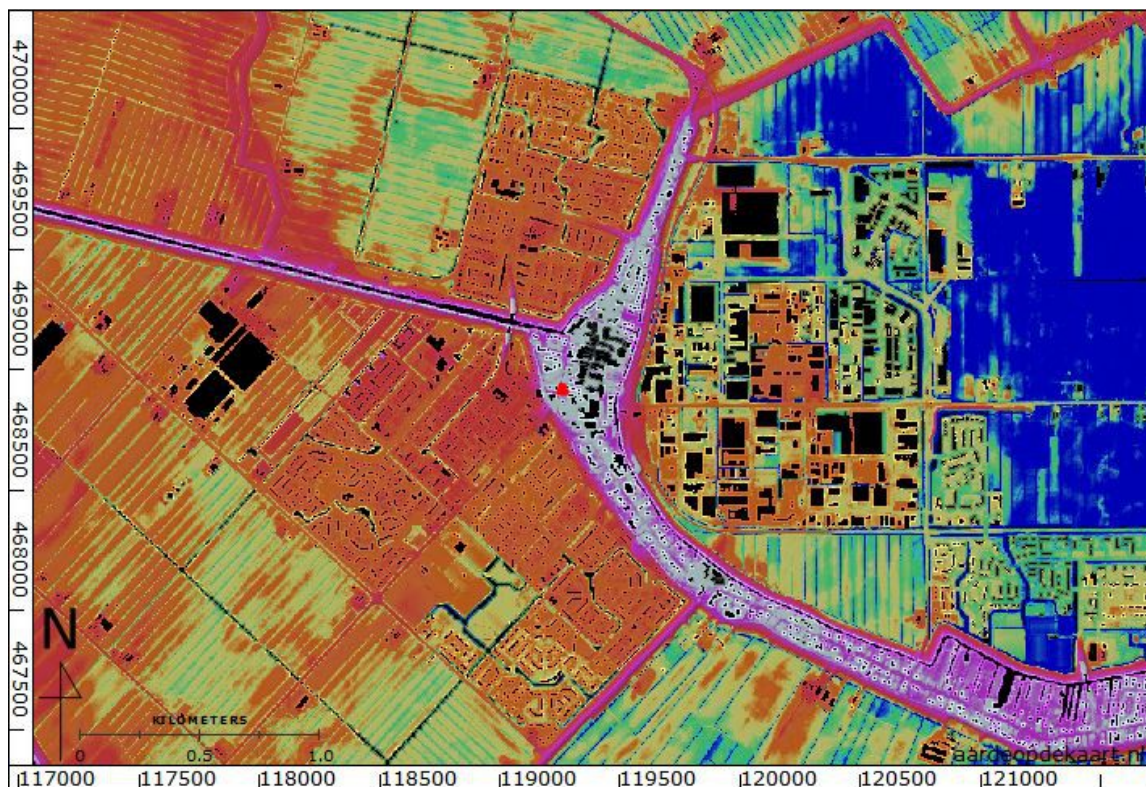
Door verschillen in de humusrijke bovengrond als gevolg van verschillen in landschappelijke ligging komen tochteerdgronden en moerige eerdgronden op korte afstand van elkaar voor. Over het algemeen komen op de hogere delen, de ruggen, tochteerdgronden voor, terwijl in de laag gelegen kommen tussen de ruggen moerige eerdgronden zijn gevormd.

Moerige eerdgronden worden in de omgeving van het plangebied gekenmerkt door een 20 à 30 cm dikke bovengrond, die bestaat uit veraarde venige klei, kleig veen op restveen of humusrijke klei (meermolm) op restveen. De ondergrond bestaat meestal uit matig slappe of slappe, kalkloze zware klei (modderklei of rietklei) met rietresten en vaak veel gele kattekleivlekken. Soms komt ook lichte klei voor, die met toenemende diepte kalkrijker wordt en plaatselijk binnen 1,2 m –mv overgaat in kalkrijke zavel.

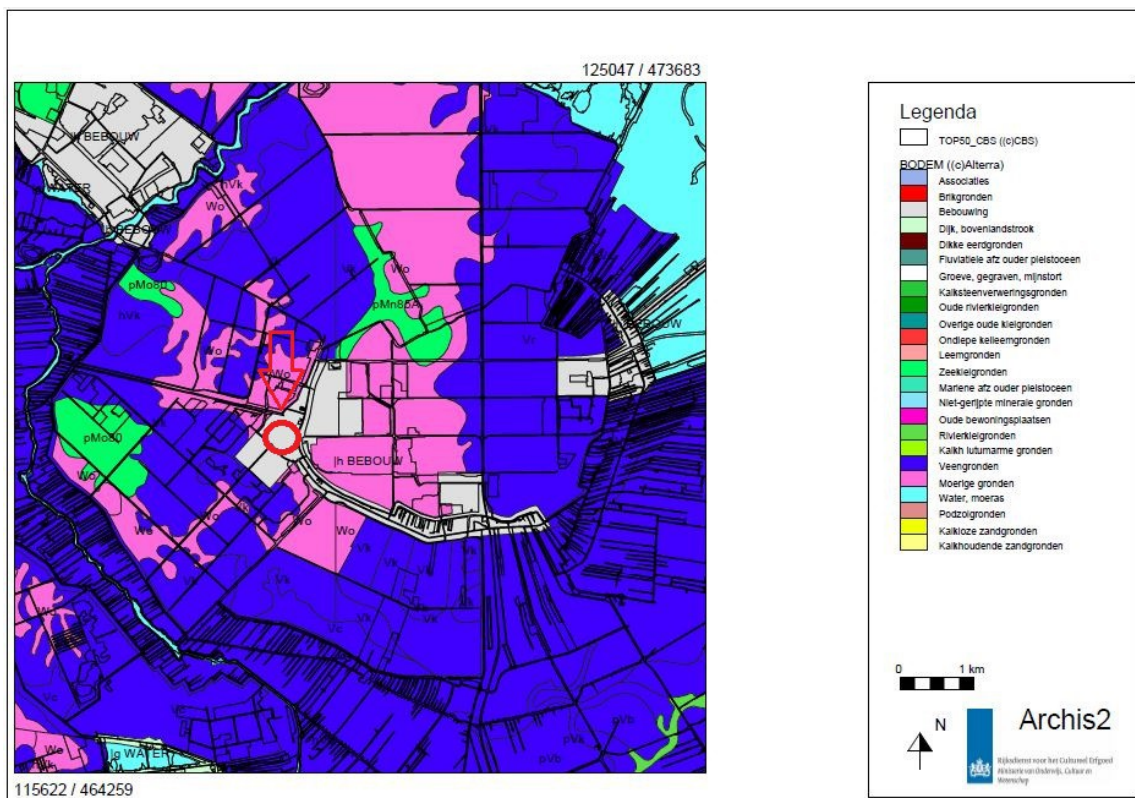
Tochteerdgronden worden gekenmerkt door een 25 à 40 cm dikke, donkere bovengrond, die bestaat uit humusrijke, kalkloze, lichte of matig zware klei. Hieronder bevindt zich meestal kalkloze, matig zware klei met plaatselijk een laag katteklei. Katteklei ontstaat door de omzetting van zwavelverbindingen (FeS en FeS₂) zwavelverbindingen in zoute en brakke afzettingen onder invloed van zuurstof. Indien er voldoende koolzure kalk aanwezig is, ontstaat gips. Als er onvoldoende of geen koolzure kalk aanwezig is, ontstaat een zure klei, de zogenaamde katteklei, die gekenmerkt wordt door typische gele vlekken.

Afbeelding 3. Ligging van het plangebied op de geomorfologische kaart (rode cirkel en pijl; ARCHIS 2015). Grijs: bebouwd gebied / niet gekarteerd. Groen: ontgonnen veenvlakte (al dan niet) met klei en/of zand (kaartenheid 2M46) of vlakte van getijafzettingen (kaartenheid 2M35). Geel: getij-inversieruggen (kaartenheid 3K33).

Afbeelding 4. Ligging van het plangebied op de hoogtekarte (AHN 2015). Met achtereenvolgens de kleuren wit-paars-rood-oranje-geel-groen-blauw wordt het hoogte verloop van laag naar hoog aangeduid.

Afbeelding 5. Ligging van het plangebied op de bodemkaart (ARCHIS 2015). Grijs: bebouwd gebied / niet gekarteerd. Paars: plaatselijk afgegraven moerige eerdgronden met een moerige bovengrond of een moerige tussenlaag en een niet-gerijpte kleiondergrond en tochteerdgronden, die zijn ontstaan in klei (kaartenheid (d)Wol/ pMo80I).

2.4 Bewoningsgeschiedenis

Het plangebied maakte vanaf het Neolithicum tot in de tiende eeuw deel uit van een uitgestrekt ontoegankelijk en vrijwel onbewoond veengebied, dat werd doorsneden door enkele veenriviertjes die op de Amstel en de Vecht afwaterden. De eerste bewoning in dit gebied vond op de smalle oevers van deze riviertjes plaats (Blijdenstijn, 2005).

In 953 werd het gebied door de Duitse keizer Otto I aan de bisschop van Utrecht gegeven. Met de schenking door de bisschop Koenraad van Utrecht aan het kapittel van Sint Jan en de heer van Abcoude in 1085 werd een start gemaakt met de ontginning van het gebied. Om te garanderen dat de ontginning snel zou worden voltrokken, had de bisschop bepaald dat de proost van Sint Jan pas rechtsmacht kreeg als het gebied bewoond was (Blijdenstijn, 2005).

Vanaf de oeverwallen van de riviertjes, zoals de Kromme Mijdrecht, Drecht, Waver en Winkel, werd het veengebied ontgonnen. Het grote veenkussen van de Ronde Venen werd radiaal ontgonnen richting het hoger gelegen centrale punt, waardoor de kavels taps toeliepen. Als scheiding groef men sloten naar het midden toe, zoals de Scheyt op ruim 1 km ten zuidoosten van het plangebied. De ontginningsblokken werden gescheiden door zijkaden (zuwes) en achterkaden, die later dienden als bebouwingsassen. Uit het verspringen van deze kades is te zien dat deze niet gelijktijdig zijn aangelegd. Men is begonnen met het lint Demmerik (vóór 1138), dat vervolgens in noordelijke richting is verlengd tot in Vinkeveen. De linten van Mijdrecht en Waverveen werden nog later aangelegd. Vóór 1300 zal de ontginning van het veengebied zijn voltooid. Bij de kruising van de zuwes met de ontginningsbasis werden aan de binnenzijde kerken gesticht, zoals de kerk in Mijdrecht bij de Kerkvaart. Aan het begin van de dertiende eeuw werd vlakbij de kerk in Mijdrecht het Proostenhuis gebouwd, dat diende als administratief centrum van het kapittel van Sint Jan (Blijdenstijn, 2005).

Door de ontwatering klonk het veen na verloop van tijd dermate sterk in dat akkerbouw niet meer mogelijk was en moest men overstappen op veeteelt. Tevens ging men nieuwe afwateringskanalen graven, zoals de Bijleveld op circa 2,5 km ten oosten van het plangebied, die tevens als vaarweg werden gebruikt voor de export van kaas en turf naar de opkomende steden (Blijdenstijn, 2005).

De winning van veen vond in eerste instantie plaats door het uitbaggeren en verbreden van kavelsloten. De turfschuiten namen vanaf het einde van de zestiende eeuw op de terugweg vanuit Amsterdam huisvuil mee dat over de percelen werd uitgespreid, het zogenaamde toemaakdek. De sloten werden plaatselijk dermate sterk verbreed en steeds dieper (ook onder water) afgegraven, dat de resterende stroken land afkaldden. Ondanks maatregelen van de overheid met betrekking tot minimale breedte van legakkers en

buffers langs de zuwes, ontstonden in de achttiende eeuw grote veenplassen. In 1790 heeft men daarom de verveningsvergunning gekoppeld aan de verplichting tot bedijking en droogmaking (Blijdenstijn, 2005).

Ook het gebied rond Mijdrecht veranderde in deze periode in een veenplas met smalle legakkers. Alleen een strook ter hoogte van het dorp Mijdrecht, waar ook het plangebied in ligt, bleef intact. Deze gronden bestonden uit een centrale weg met aan weerszijden vrij korte strookvormige percelen, die werden gescheiden door (plaatselijk brede) sloten. Op de kop van de percelen bevond zich een vrij dicht bebouwingslint. Het plangebied was aan de achterzijde van een dergelijk perceel gelegen.

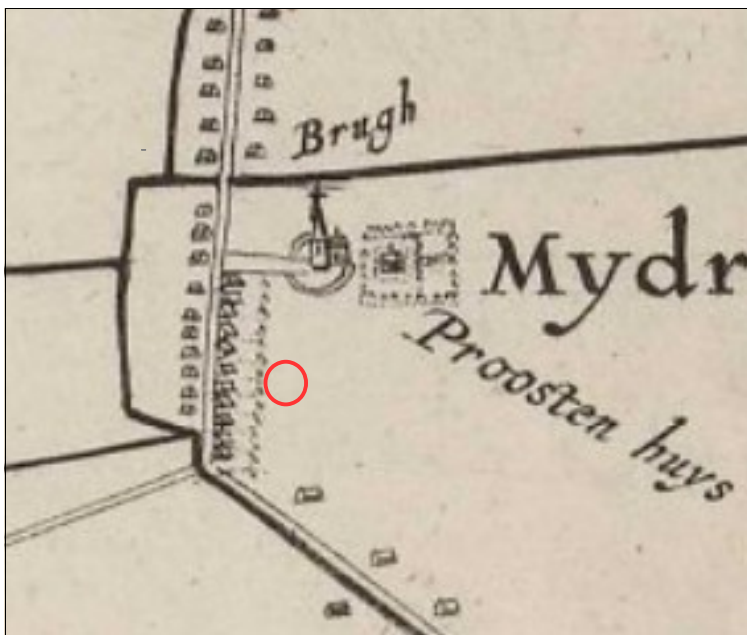
In 1672 werd onder dreiging van de oprukkende Franse troepen tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch de Hollandse Waterlinie (de latere Oude Hollandse Waterlinie) aangelegd om het economisch hart van Nederland te beschermen tegen aanvallen uit het oosten. De verdediging bestond uit het (ondiep) onder water zetten van grote gebieden om de vijand tegen te houden. Het plangebied maakte deel uit van een van de gebieden (de vierde kom) die onder water konden worden gezet. Op of nabij delen die niet onder (een ondiepe laag) water konden worden gezet, zoals kanalen, rivieren, (spoor)wegen en stroomruggen, werden forten gebouwd (Blijdenstijn, 2005).

In 1798 gaf de Staten van Utrecht toestemming om de Ronde Venen in drie fasen droog te malen; de Eerste, Tweede en Derde bedijking. Direct ten westen van het dorpslint van Mijdrecht werden zware ringdijken aangelegd, waarna de drie polders achtereenvolgens in 1845, 1856 en 1864 werden drooggemalen. De drooggemalen gebieden werden verdeeld in rasters van 1000 bij 1000 meter met percelen van 50 of 100 tot 500 meter. In 1872 is men ook begonnen met de aanleg van de droogmakerij Groot Mijdrecht ten oosten van Mijdrecht, die in 1879 uiteindelijk droog viel. De droogmakerij werd op basis van topografische coördinaten verkaveld, waarbij een noord-zuid georiënteerde Hoofdweg (N212) werd aangelegd met haaks daarop dwarstochten en dwarswegen (Blijdenstijn, 2005).

Ondanks de ingrijpende werkzaamheden in de omgeving, bleef de situatie in het plangebied in deze periode vrijwel ongewijzigd. In 1853 werd ten noordwesten van het plangebied de korenmolen Het Lam, ook wel de Molen van Gille genoemd, gebouwd. In 1921 is de molen onttakeld, waarna deze in 1954 is verbrand en wat er van over was is afgebroken (Blijdenstijn, 2005).

2.5 Historische kaarten

Op de historische kaart van J.J. Dou en St. van Brouckhuijsen uit 1647 (zie afbeelding 6) is bij benadering de positie van het plangebied te achterhalen. Het is gelegen op het achtererf van een perceel. Ten oosten van het plangebied is lintbebouwing aanwezig, aan de westzijde wordt het perceel begrensd door een sloot.

Afbeelding 6. Uitsnede van een historische kaart van J.J. Dou en St. van Brouckhuijsen uit 1647. (verzamelplan). Door middel van een rode cirkel is bij benadering de locatie van het plangebied aangegeven (WatWasWaar, 2015).

Op basis van 18e en 19e eeuwse kaartmateriaal (zie afbeelding 7 en 8) kan geconcludeerd worden dat er in de daaropvolgende eeuwen weinig tot niets veranderd. Er wordt geen bebouwing binnen het plangebied weergegeven en het terrein lijkt dan ook vooral als tuin in gebruik geweest te zijn. Gezien het feit dat het soms moeilijk is om het oudere kaartmateriaal op een juiste wijze te georefereren is het wel mogelijk dat in het westelijk deel van het plangebied nog de restanten van een oude watergang aanwezig zijn.

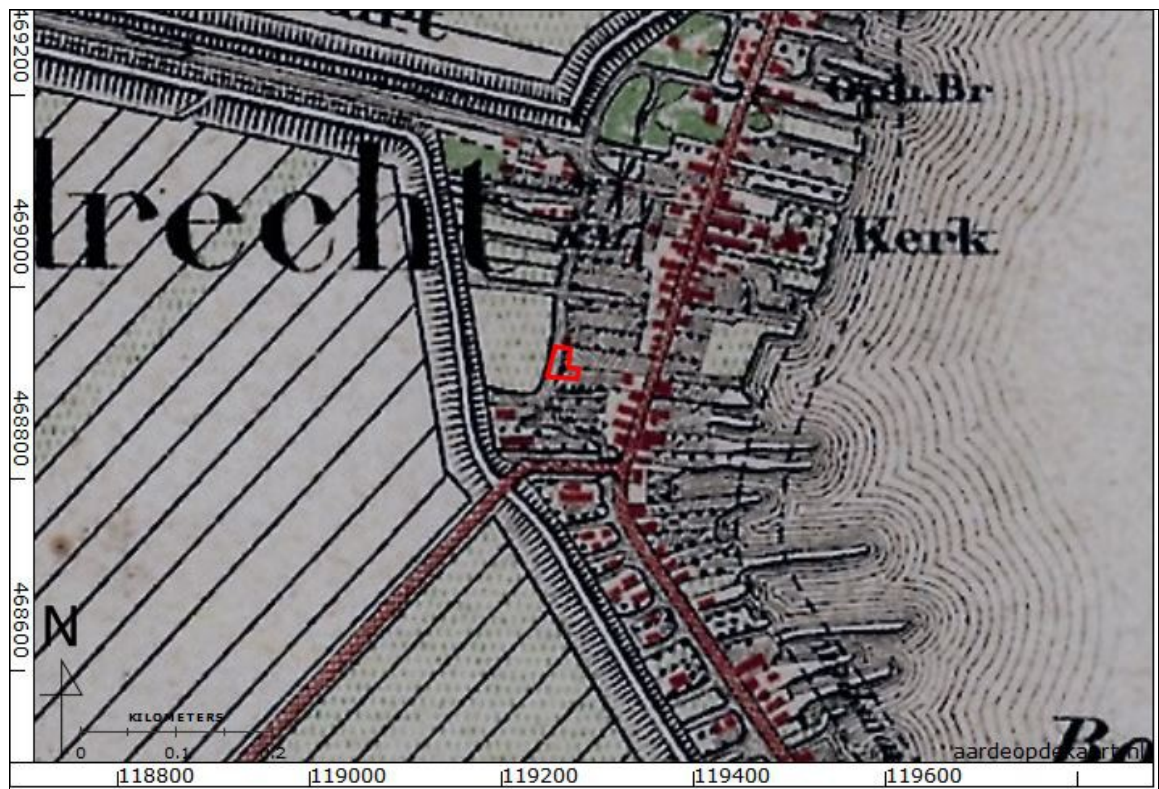

Afbeelding 7. Uitsnede van een historische kaart uit 1746. Door middel van een rode cirkel is bij benadering de locatie van het plangebied aangegeven (www.venenopdekaart.nl, 2015).

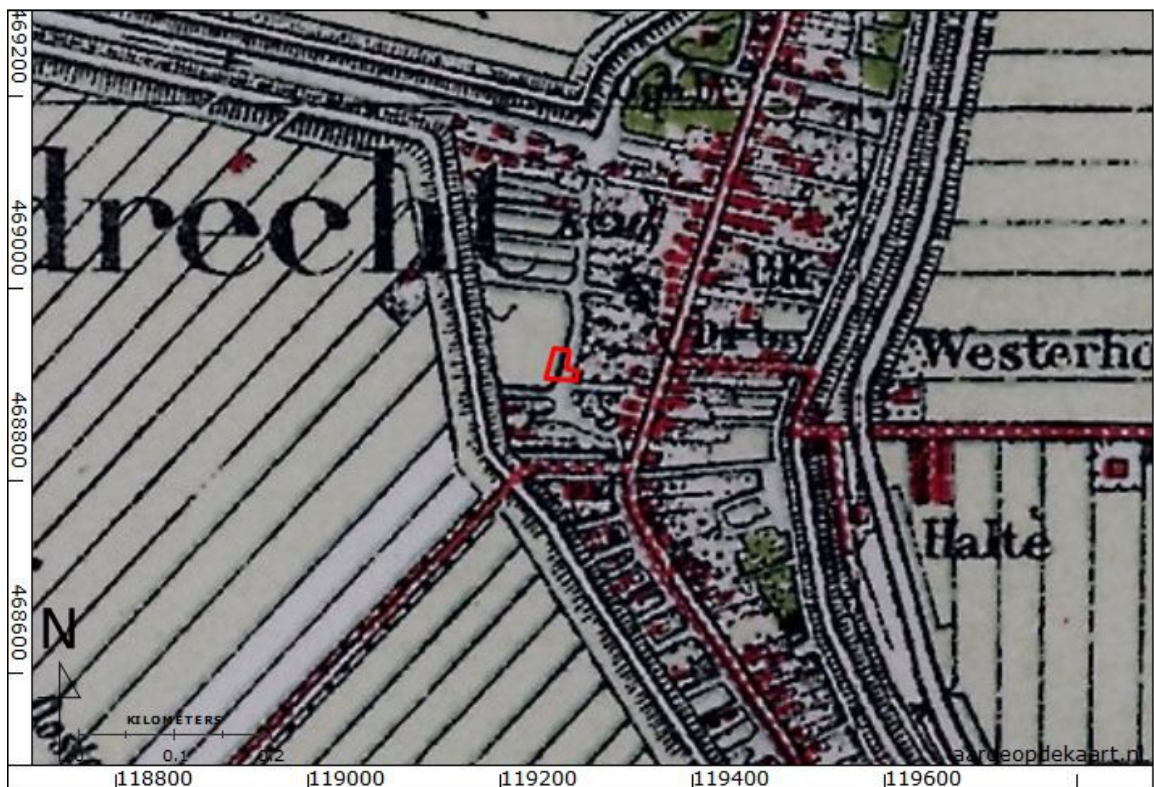

Afbeelding 8. Uitsnede van de kadastrale kaart uit 1811-1832 (verzamelplan). Door middel van een rode cirkel is bij benadering de locatie van het plangebied aangegeven (WatWasWaar, 2015).

Op historisch en modern kaartmateriaal blijft het plangebied tot zeker 1992 onbebouwd. Dit is in tegenspraak met de Basis Administratie Gebouwen (BAG 2015), waar staat aangegeven dat de vrijstaande garage in het plangebied is aangelegd in 1968. In afbeeldingen 9, 10 en 11 is een selectie van het kaartmateriaal opgenomen (respectievelijk uit 1874, 1929 en 1992). Door middel van een rood kader is de positie van het plangebied weergegeven. Wel dient te worden opgemerkt dat deze positie bij benadering is, aangezien ouder kaartmateriaal redelijk moeilijk te georefereren is. Waarschijnlijk moet de positie van het plangebied iets naar het oosten worden opgeschoven. De ligging van één of meerdere (voormalige) waterlopen in het plangebied kan echter niet uitgesloten worden.

Afbeelding 9. Uitsnede van de historische kaart uit 1874. Met een rood kader is bij benadering de positie van het plangebied weergegeven.

Afbeelding 10. Uitsnede van de historische kaart uit 1929. Met een rood kader is bij benadering de positie van het plangebied weergegeven.

Abbeelding 11. Uitsnede van de topografische kaart uit 1992.

Op de cultuurhistorische Atlas van de Provincie Utrecht (CHAT) zijn geen bijzonderheden aangegeven voor het plangebied (Provincie Utrecht, 2015).

2.6 Bekende archeologische waarden

In het kader van het onderzoek is het bodemloket geraadpleegd (www.bodemloket.nl). Hier is geen informatie over de aanwezigheid van mogelijke verstoringen binnen het plangebied uit naar voren gekomen. Er is daarnaast ook navraag gedaan bij de lokale historische vereniging de Proosdijlanden betreffende aanvullende gegevens uit het plangebied of de directe omgeving. Dit heeft ook geen extra informatie opgeleverd. In een straal van ca. 500 meter is daarentegen op ARCHIS wel een groot aantal archeologische waarden bekend (zie afbeelding 11). Hieronder volgt een opsomming.

2.6.1 AMK-monumenten

Het plangebied maakt deel uit van de dorpskern van Mijdrecht, die is aangewezen als terrein van hoge archeologische waarde (niet aangegeven in afbeelding 11). Binnen het monument, waarvan de begrenzing is gebaseerd op kaarten uit de negentiende en het begin van de twintigste eeuw, kunnen nederzettingen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd worden verwacht (monumentnummer 11917).

2.6.2 Onderzoeken

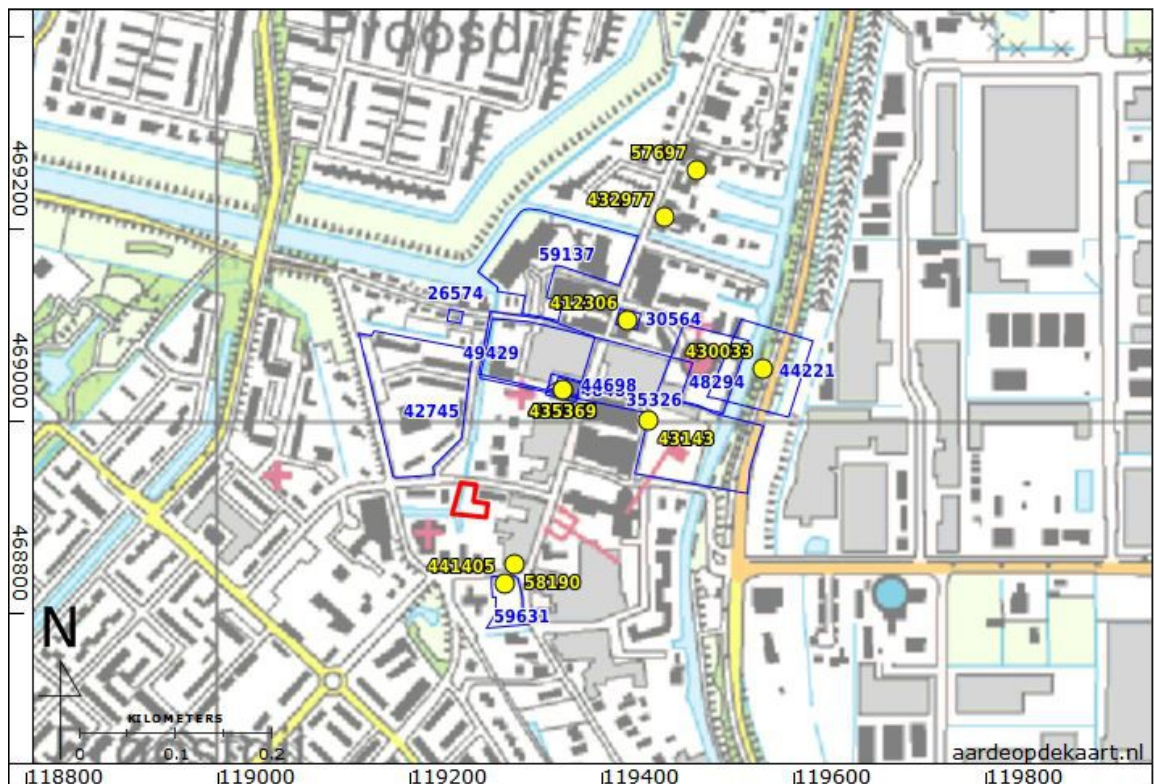
Met uitzondering van één bureauonderzoek vallen alle onderzoeken binnen een straal van 500 meter binnen de grenzen van bovengenoemd monument.

Onderzoeksmelding 26574 (onderzoeksnummer 20522)

Ca. 160 meter ten noorden van het plangebied is in 2008 een bureauonderzoek uitgevoerd aan de Kerkvaart 19. Vervolgonderzoek werd niet noodzakelijk geacht. Er zijn geen aanvullende gegevens bekend.

Onderzoeksmelding 30564 (onderzoeksnummer 24192)

Ca. 230 meter ten noordoosten van het plangebied is in 2008 een booronderzoek uitgevoerd aan de Dorpsstraat 62-64. In dit gebied bevonden zich tot vrij recent twee panden, die circa 125 jaar oud waren. Bij het onderzoek werd een 0,2 à 0,3 m dikke laag bouwzand met daaronder tot een diepte van 1,4 à 1,6 m –mv een verstoord pakket zandig veen met veenbrokken en puin aangetroffen. Dit laatste pakket is geïnterpreteerd als een ophogingspakket. Hieronder bevond zich tot het einde van de boringen op 2,0 à 3,0 m –mv onverstoord Hollandveen. Aan de basis van het verstoorde pakket werd een fragment Sieburgsteengoed uit de late Middeleeuwen B tot Nieuwe Tijd A aangetroffen (zie ook waarnemingsnummer 412306). Eén boring stuitte op (recent) bouwpuin of oudere muurresten.

Afbeelding 11. Plangebied op de uitsnede van de topografische kaart (rood kader) met onderzoeksmeldingen, waarnemingen en vondstmeldingen (ARCHIS 2015).

Onderzoeksmelding 35326 (onderzoeksnummer 31096)

Circa 180 meter ten noordoosten van het plangebied is in 2009 een bureauonderzoek uitgevoerd in verband met de herinrichting van het centrum van Mijdrecht (toponiem Haitsmahofgroot). Op de archeologische verwachtingskaart heeft het gebied een hoge verwachting voor vindplaatsen uit het Neolithicum. Vindplaatsen uit deze periode bevinden zich naar verwachting op de oevers van een voormalige getijdengeul. Voor de Late Bronstijd t/m de Romeinse tijd geldt voor het plangebied een lage archeologische verwachting. In deze periode lag het plangebied in een veengebied en zal het te nat geweest zijn om geschikt te zijn voor bewoning. Op basis van de ligging in de historische kern van Mijdrecht en de datering daarvan geldt voor het plangebied een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Op grond van historisch kaartmateriaal is er mogelijk een molen en/of begraafplaats van een nabijgelegen kerk aanwezig. Er is aanbevolen om aanvullend archeologisch onderzoek te laten verrichten in de vorm van een inventariserend veldonderzoek (IVO) verkennende fase, bestaande uit booronderzoek.

Onderzoeksmelding 42745 (onderzoeksnummer 33276)

Ca. 30 meter ten noordwesten van het plangebied is in 2010 in verband met voorgenomen bouwwerkzaamheden een bureauonderzoek uitgevoerd gecombineerd met een veldtoets door middel van boringen (toponiem Oranje Nassaukwartier). Op basis van de datering van de aangetroffen akkerlaag of ophogingspakket (uit de Nieuwe Tijd C), het ontbreken van aanwijzingen voor archeologische vindplaatsen uit de Late Middeleeuwen en het niet aantreffen van kreek- en oeverafzettingen wordt geen vervolgonderzoek in het plangebied aanbevolen.

Onderzoeksmelding 44221 (onderzoeksnummer 35158)

Ca. 255 meter ten noordoosten van het plangebied is in 2010 een geofysisch onderzoek gedaan naar het Proostenhuis. De resultaten van dit onderzoek zijn niet bekend. Wel is behoud in situ of een opgraving geadviseerd. Bij een verkennend booronderzoek onder hetzelfde onderzoeksnummer zijn in een aantal boringen puin, leisteen en aardewerk aangetroffen (zie ook waarnemingsnummer 430033; vondstmelding 416658).

Onderzoeksmelding 44698 (onderzoeksnummer 34815)

Ca. 130 meter ten noorden van het plangebied is in 2011 een bureauonderzoek uitgevoerd aan de Dorpsstraat 39. Aan het gebied is een middelhoge verwachting voor archeologische waarden (vuursteenvindplaatsen) toegekend. Deze archeologische waarden worden op een diepte van 9,3 à 10,6 m -mv in het Pleistocene (dek)zand verwacht. Voor archeologische waarden uit het Laat-Mesolithicum tot Vroege Bronstijd, die zich op een diepte van 5 à 6 m -mv in kreekafzettingen kunnen bevinden, geldt een hoge verwachting. Voor archeologische waarden uit de Late Middeleeuwen tot Nieuwe Tijd geldt een hoge

Archeologisch bureau- en verkennend booronderzoek aan de Raadhuislaan 23 te Mijdrecht

verwachting. De waarden worden in het (zandige) veen, aan of nabij het oppervlak, verwacht. Er wordt een vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven geadviseerd (zie onderzoeksmelding 48488).

Onderzoeksmelding 44889 (onderzoeksnummer 35190)

Ca. 360 meter ten zuidoosten van het plangebied is in 2011 een booronderzoek uitgevoerd aan de Bozenhoven 57-63. Er is aanbevolen de sloop van de huidige bebouwing en het graven van de funderingssleuven archeologisch te laten begeleiden.

Onderzoeksmelding 48294 (onderzoeksnummer 37646)

Ca. 200 meter ten noordoosten van het plangebied is in 2011 een bureauonderzoek uitgevoerd. De resultaten en het selectieadvies zijn niet bekend.

Onderzoeksmelding 48488 (onderzoeksnummer 38294)

Ca. 130 meter ten noordoosten van het plangebied is naar aanleiding van een bureauonderzoek (zie onderzoeksmelding 44698) een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in 2011 aan de Dorpsstraat 39. Gedurende het veldwerk is in overleg met drs. P. C. de Boer (regioarcheoloog Omgevingsdienst Regio Utrecht, destijds nog Milieudienst Zuidoost Utrecht) en de heer S. P. B. Willemsen MA (gemeente De Ronde Venen) besloten de werkput enigszins uit te breiden en zoveel mogelijk informatie uit de proefsleuf te halen als mogelijk is, hiertoe zijn dendromonsters en een pollen- en zadenmonster genomen. Er zijn diverse muren en vloeren vrijgelegd en gedocumenteerd (zie ook waarnemingsnummer 435369). Geconcludeerd kan worden dat het plangebied vanaf de veertiende eeuw regelmatig of zelfs doorlopend bewoond is geweest. Verschillende woningen en of andere gebouwen hebben elkaar afgewisseld door de eeuwen heen. In het veld is eveneens in overleg met drs. P. C. de Boer besloten het plangebied na het onderzoek vrij te geven voor de geplande bouwwerkzaamheden.

Onderzoeksmelding 49429 (onderzoeksnummer 40796)

Ca. 105 meter ten noorden van het plangebied is in 2011 een booronderzoek uitgevoerd (toponiem Molenhof). Er wordt geadviseerd om een archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van een inventariserend veldonderzoek (IVO) karterende fase uit te laten voeren. Aangezien niet uitgesloten kan worden dat in het dekzand nog dieper ingegraven sporen aanwezig kunnen zijn en dergelijke sporen door het ontbreken van een cultuurlaag niet met een booronderzoek op te sporen zijn, wordt geadviseerd om het veldonderzoek uit een proefsleuvenonderzoek te laten bestaan.

Onderzoeksmelding 59137 (onderzoeksnummer 47831)

Ca. 250 meter ten noorden van het plangebied is in 2011 een bureauonderzoek uitgevoerd in verband met bouwwerkzaamheden aan zorgcentrum Nieuw Avondlicht aan het Mw. van Wieringenplein. Er zijn archeologische begeleiding bij de sloop, proefsleuven langs de Dorpsstraat en een booronderzoek ten einde onderliggende prehistorische niveaus te bepalen (top kreekkrug en dekzand) aangeraden.

Onderzoeksmelding 59631 (onderzoeksnummer 48777)

Ca. 70 meter ten zuiden van het plangebied is in 2013 een booronderzoek uitgevoerd (toponiem Prinses Beatrixlaan Bozenhoven). De bodem in het plangebied bestaat uit een omgewerkt pakket veen op intact veen. In het omgewerkte pakket kan onder een recent omgewerkte laag een oudere fase worden onderscheiden. Hiervan bevindt de top zich op 0,9 m of dieper in een groot deel van het plangebied. De kans bestaat dat deze laag zijn oorsprong heeft in de periode van de eerste ontginning en dat hier behoudenswaardige archeologische resten aanwezig zijn. Er is geadviseerd om de werkzaamheden bij de bouw van een kelder archeologisch te begeleiden.

Onderzoeksmelding 63767 (onderzoeksnummer 52560)

Ca. 190 meter ten noordwesten van het plangebied is in 2014 een bureauonderzoek uitgevoerd aan de Kerkvaart 31, dat later is aangevuld met een booronderzoek. De aangetroffen sloot uit de Nieuwe Tijd zal door de geplande ingrepen slechts in geringe mate worden verstoord. Op basis van de resultaten wordt geadviseerd geen aanvullend onderzoek uit te voeren.

Onderzoeksmelding 65036 (onderzoeksnummer onbekend)

Ca. 260 meter ten zuiden van het plangebied is onlangs een bureauonderzoek aangemeld. Het betreft het enige onderzoeksgebied buiten de contouren van dorpskern van Mijdrecht (monumentnummer 11917). Het onderzoek moet nog afgerond worden.

2.6.3 Waarnemingen en vondstmeldingen

Waarnemingsnummer 43143

Ca. 190 meter ten noordoosten van het plangebied zijn bij een opgraving na sloop van een winkelpand tussen de Dorpsstraat, Stationsstraat en Kerkstraat in 1992 funderingsresten, vloertegels, leer- en aardewerkfragmenten en een regenput met gewelf uit de zeventiende eeuw en later aangetroffen.

Waarnemingsnummer 57697 (vondstmelding 2374)

Ca. 360 meter ten noorden van het plangebied is in de historische kern van Mijdrecht langs de Middeleeuwse ontginningsas een bureauonderzoek met veldtoets uitgevoerd (geen onderzoeksmelding). In een van de 4 boringen is in de verstoorde veenlaag een laatmiddeleeuwse keramiekscherf aangetroffen.

Waarnemingsnummer 58190

Ca. 50 meter ten zuidwesten van het plangebied hebben de lokale AWN en de historische vereniging een proefputje van 1 bij 3 m gegraven (geen onderzoeksmelding). Hierbij werd een meer dan 1 m dikke laag puin aangetroffen met vondsten uit de periode vanaf 1550. Het betreft vermoedelijk een ophogings- of afbraaklaag uit omstreeks 1900. Aan de basis van het puin lagen twee plavuizen met direct daaronder, vanaf 2,5 m -NAP, het natuurlijke veen. Vermoedelijk werd het gebied voor het eerst bewoond vanaf het einde van de zeventiende eeuw.

Waarnemingsnummer 412306

Bij een booronderzoek (onderzoeksmelding 30564; onderzoeksnummer 24192) ca. 230 m ten noordoosten van het plangebied is aan de basis van een verstoord pakket een fragment Siegburgsteengoed uit de Late Middeleeuwen B tot Nieuwe Tijd A aangetroffen. De scherf is niet bewaard.

Waarnemingsnummer 430033 (vondstmelding 416658)

Tijdens een verkennend booronderzoek naar de mogelijke resten van kasteel Het Proostenhuis te Mijdrecht (zie onderzoeksmelding 44221) zijn in een aantal boringen puin, leesteen en aardewerk aangetroffen. Mogelijk houden deze verband met de funderingen die zijn aangetroffen in de vorm van een ondoordringbare puinlaag op circa 4,3 m -NAP en grachtvulling, ook op 4,3 m -NAP.

Waarnemingsnummer 432977 (vondstmelding 419959)

Circa 340 meter ten noordoosten van het plangebied is na het uitgraven van een bouwput op de locatie Hofland 6 (geen onderzoeksmelding) door de regio-archeoloog van de Milieudienst Zuidoost-Utrecht een waarneming verricht teneinde het gevoerde beleid te toetsen (het terrein is vrijgegeven omdat het plan de ondergrenzen niet overschreed). Hierbij is geconstateerd dat zich in het plangebied waarschijnlijk behoudenswaardige archeologische resten hebben bevonden (muurresten, water-/ of beerput, etc.) behorende tot de historische bebouwing van Mijdrecht. In een profiel is een humeuze ophogingslaag met fragmenten baksteen aangetroffen die waarschijnlijk tot ca. 1,5 m -mv diepte reikt. Hieronder bevindt zich het veen. Direct achter de gesloopte bebouwing van het 19e eeuwse pand Hofland 6 is in de afvallaag een groot fragment van een waarschijnlijk 17e eeuwse kookpot aangetroffen. De onderzijde was beroet en op enkele oude breukvlakken is roet aangetroffen. Het stuk is waarschijnlijk tijdens het verhitten gesprongen en daarna afgedakt.

Waarnemingsnummer 435369 en 441545 (respectievelijk vondstmelding 421348 en 423850)

Ca. 130 meter ten noordoosten van het plangebied is in 2011 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd aan de Dorpsstraat 39 (zie onderzoeksmelding 48488; onderzoeksnummer 38294). Er zijn diverse muren en vloeren vrijgelegd en gedocumenteerd. Deze vormen in totaal zes structuren. Vermoedelijk gaat het om de resten van woonhuizen in de historische kern van Mijdrecht. De oudste structuur kan vanaf de veertiende/vijftiende eeuw gedateerd worden. De hierna gebouwde structuren dateren uit of vanaf de zestiende/zeventiende en de zeventiende /achttiende eeuw. Een groot aantal vloertegels was nog goed bewaard gebleven. Van de muren zijn veelal meerdere steenlagen bewaard gebleven, soms slechts de fundering. De conservering van de sporen en vondsten is over het algemeen zeer goed. De vondsten bestaan hoofdzakelijk uit aardewerk. Andere aangetroffen vondstcategorieën zijn glas, pijpjarde en dierlijk bot. Tevens is er een monster van een funderingsplank genomen en zijn er houten paaltjes verzameld. Het hout is goed geconserveerd. Ook conserveringsgraad van het botmateriaal is hoog. Geconcludeerd kan worden dat het plangebied vanaf de veertiende eeuw regelmatig of zelfs doorlopend bewoond is geweest. Verschillende woningen en of andere gebouwen hebben elkaar afgewisseld door de eeuwen heen.

Waarnemingsnummer 441405 (vondstmelding 424017)

Ca. 70 meter ten zuiden van het plangebied is in 2013 een booronderzoek uitgevoerd met toponiem Prinses Beatrixlaan Bozenhoven (zie ook onderzoeksmelding 59631). Er zijn drie fragmenten roodbakkerd aardewerk aangetroffen tussen 0,5 en 0,7 m diepte. Eén fragment is aan één zijde zwart geblakerd en op de rand geglazuurd. De fragmenten dateren vermoedelijk in de Nieuwe Tijd. Daarnaast zijn op circa 3,5 m diepte kreekafzetting aangetroffen.

2.7 Verwachtingsmodel

Het plangebied maakt deel uit van een groot veengebied dat vanaf het Neolithicum is ontstaan en pas in de elfde eeuw is ontgonnen. In de twaalfde/dertiende eeuw is in de omgeving van het plangebied de bebouwing van Mijdrecht verzeen. Op basis van historisch kaartmateriaal is het plangebied vanaf begin negentiende eeuw tot de aanleg van de huidige vrijstaande garage in 1968 onbebouwd geweest. Op basis van de geologische gesteldheid, de historische situatie en de waarnemingen in de omgeving kan voor het plangebied de volgende archeologische verwachting worden opgesteld:

Paleolithicum tot Midden-Mesolithicum

Het plangebied maakte in deze periode deel uit van een (dek)zandgebied, dat vanaf het Midden-Mesolithicum onder invloed van de zee kwam. Het landschap uit deze periode bevindt zich echter op grote diepte en wordt derhalve niet meegenomen in het verwachtingsmodel.

Laat-Mesolithicum tot Vroege Bronstijd

Vanaf het Midden-Mesolithicum kwam het gebied onder invloed van zee en is in en rond het plangebied een krekenselsel ontstaan. Vanaf het Laat-Neolithicum werden deze mariene afzettingen geleidelijk

bedekt met veen. De zandige ruggen zullen lange tijd favoriete vestigingsplaatsen zijn geweest. Op basis hiervan wordt aan het Laat-Neolithicum tot Vroege Bronstijd een hoge verwachting voor archeologische waarden toegekend. Deze afzettingen bevinden zich naar verwachting op een diepte van circa 5 à 6 m – mv.

Bronstijd tot Vroege Middeleeuwen

In de loop van de Bronstijd zullen ook de hoger gelegen kreekruigten bedekt zijn geraakt met veen. Het plangebied kwam hierdoor in een groot, ontoegankelijk veengebied te liggen, dat naar verwachting ongeschikt was voor bewoning. Voor deze periode wordt derhalve aan het plangebied een lage archeologische verwachting toegekend.

Late Middeleeuwen tot Nieuwe Tijd

Vanaf het midden van de tiende eeuw is men langzamerhand begonnen het veengebied te ontginnen. Vermoedelijk is in de twaalfde/dertiende eeuw het dorpslint van Mijdrecht ontstaan. Gezien de ligging van het plangebied in de nabijheid van dit lint wordt een hoge verwachting op archeologische waarden uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd toegekend. Het plangebied is gelegen op een achtererf. Er bestaat daarom de mogelijkheid dat hier activiteiten hebben plaatsgevonden die niet op het historisch kaartmateriaal staan weergegeven, maar waarvan de resten zich nog wel in de bodem bevinden. Te denken valt aan de aanwezigheid van de archeologische resten van een hooiberg, een schuur of afvalkuilen. Aan de westzijde van de onderzoekslocatie staat op historisch kaartmateriaal een sloot weergegeven die in de loop van de 20^e eeuw gedempt is. De resten zijn mogelijk in het westelijk deel van de onderzoekslocatie nog aanwezig, maar het kan ook zijn dat de sloot net buiten het plangebied was gelegen.

Verstoringen

Op grond van historisch kaartmateriaal lijkt het plangebied in ieder geval van begin negentiende eeuw tot de aanleg van de huidige garage in 1968 onbebouwd geweest. Het is daarom ook de verwachting dat eventueel aanwezige archeologische waarden grotendeels intact zullen zijn.

2.8 Samenvatting en advies

In februari 2015 is in opdracht van E&M Beheer BV door Archeologenbureau Argo een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd op een terrein aan de Raadhuislaan 23 te Mijdrecht. Het onderzoek is op zorgvuldige wijze uitgevoerd conform de richtlijnen van de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.3) en de aanvullende richtlijnen van de gemeente De Ronde Venen (RAAP 2011). De aanleiding tot het bureauonderzoek werd gevormd door geplande bodemverstorende werkzaamheden die een bedreiging vormden voor eventueel aanwezige archeologische waarden. Het doel van het onderhavige onderzoek was het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen het plangebied.

Op basis van het bureauonderzoek maakt het plangebied deel uit van een groot veengebied dat vanaf het Neolithicum is ontstaan en pas in de elfde eeuw is ontgonnen. In de twaalfde/dertiende eeuw is in de omgeving van het plangebied de bebouwing van Mijdrecht verzeen. Op basis van historisch kaartmateriaal is het plangebied vanaf begin negentiende eeuw tot de aanleg van de huidige vrijstaande garage in 1968 onbebouwd geweest. Daarom geldt een middelhoge verwachting voor archeologische waarden uit het Midden-Mesolithicum gegeven, een hoge verwachting voor het Laat-Mesolithicum tot Vroege Bronstijd en een hoge verwachting voor archeologische waarden uit de Late Middeleeuwen tot Nieuwe Tijd. Voor de tussenliggende perioden geldt een lage verwachting. De archeologische waarden uit de Late middeleeuwen en Nieuwe Tijd kunnen zich in het (zandige) veen aan of net onder het oppervlak bevinden en zullen derhalve door de bouwwerkzaamheden worden verstoord. De resten uit de oudere perioden bevinden zich in de top van de kreekafzettingen, die zich op een diepte vanaf 5 à 6 m –mv bevinden.

3. Booronderzoek

3.1 Doelstelling en methode

Het doel van een verkennend archeologisch booronderzoek is het in kaart brengen van het landschap en het vaststellen van de gaafheid van het bodemprofiel. Ook wordt de verwachting uit het bureauonderzoek zo mogelijk getoetst en aangevuld. Er wordt (extra) informatie verkregen over de intactheid van de bodem en over bekende of verwachte archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied. Wanneer mogelijk worden de aard, omvang, datering, gaafheid, conservering en inhoudelijke kwaliteit van de archeologische resten vastgesteld zodat deze kunnen worden gewaardeerd. Op basis van de resultaten wordt in dit rapport een advies uitgebracht over de mogelijke vervolgstappen met betrekking tot de archeologie, aan de hand waarvan de bevoegde overheid een beleidsbeslissing (selectiebesluit) kan nemen. De resultaten van het onderzoek kunnen ook uitwijzen dat de voorgenomen ingreep niet bezwaarlijk is of met welke randvoorwaarden in het plan rekening dient te worden gehouden.

Ten behoeve van het booronderzoek is een Plan van Aanpak (PvA) opgesteld (Vaars, 2015). Hierin zijn de volgende onderzoeksvragen

geformuleerd:

- Hoe ziet de bodemopbouw ter plaatse er uit?
- Zijn er verstoringen?
- Zijn er aanwijzingen voor archeologische overblijfselen ter plekke?
- Als er aanwijzingen zijn voor archeologische resten, kunnen deze in situ behouden blijven?

Bij het onderzoek zijn in totaal zes boringen gezet met een Edelmanboor met een doorsnede van vijf cm en een gutsboor met een doorsnede van drie cm tot een maximale diepte van 1,9 m onder maaiveld. De ligging van de uitgevoerde boringen wordt getoond in bijlage 4. De boringen worden in bijlage 5 beschreven.

Het onderzoek is uitgevoerd conform de bepalingen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.3 (KNA 3.3). De beschrijving van de boorstaten is verricht volgens de richtlijnen van de Archeologische Standaard Boorbeschrijvings methode (ASB/NEN 5104).

Afbeelding 12. Het aan de Raadhuislaan grenzende deel van het plangebied. Foto richting zuiden.

3.2 Resultaten en beantwoording onderzoeksvragen

De zes boringen tonen een vergelijkbaar beeld (bijlage 5), al varieert de diepte van de verstoringen sterk. In boring 1 en 6 is de bodem tot 0,4 meter onder maaiveld verstoord. Daaronder bevindt zich tot een diepte van 1,1 meter een donkergrijze (tweede kleur donkerbruin) ophogingslaag van zeer humeuze klei met wat baksteenpuntjes. In de klei werden in boring 1 twee fragmenten keramiek uit de 18e of 19e eeuw aangetroffen. Vanaf 1,1 meter diepte bevindt zich natuurlijk licht kleiig veen. In de boringen 2, 3 en

Archeologisch bureau- en verkennend booronderzoek aan de Raadhuislaan 23 te Mijdrecht

5 reikt de verstoorde bovenlaag respectievelijk tot 0,8, 0,7 en 0,55 meter onder maaiveld. Daaronder is dezelfde ophogingslaag als in boringen 1 en 6 aanwezig. Ook de natuurlijke ondergrond begint op min of meer dezelfde diepte. Ter plaatse van boring 4 is de ondergrond verstoord tot op het natuurlijke veen (hier op 1,0 m onder maaiveld). De ophogingslaag is hier dus verdwenen.

Hoe ziet de bodemopbouw ter plaatse er uit? Is deze intact?

De bodemopbouw is slechts ten dele intact. Op de meest intacte stukken ziet deze er als volgt uit; onder een recent verstoorde laag van minimaal 0,4 meter dikte bevindt zich tot ca. 1,0 meter onder maaiveld een ophogingslaag die waarschijnlijk uit de 18e of 19e eeuw dateert. Daaronder bevindt zich natuurlijk licht kleiig veen.

Zijn er verstoringen?

De diepte van de verstoorde bovenlaag varieert van 0,4 meter onder maaiveld in boring 1 en 6 tot 1,0 meter in boring 4. In de boringen 2 en 3 reiken de verstoringen ook diep; tot respectievelijk 0,8 en 0,7 meter onder maaiveld.

Zijn er aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische resten en zo ja, uit welke periode dateren deze?

Er zijn ophogingslagen en daarin twee keramiekfragmenten uit de 18-19e eeuw gevonden. In de ophogingslagen kunnen eventueel archeologische sporen en vondsten aanwezig zijn.

Als er aanwijzingen zijn voor archeologische resten, kunnen deze in situ behouden blijven?

De geplande ontgravingsdiepte is 1,0 tot 1,5 meter onder maaiveld. Bij de aanleg van een kelderbak (wat nog niet zeker is) bedraagt de ontgravingsdiepte 2,5 meter. Vanaf ca. 0,4 meter onder maaiveld kunnen archeologische overblijfselen aanwezig zijn. Deze zullen bij de geplande ontgravingsdiepten dus worden aangetast.

3.3 Samenvatting en advies

In maart 2015 is door Archeologenbureau Argo een archeologisch booronderzoek uitgevoerd op de locatie Raadhuislaan 23 te Mijdrecht. Bij het onderzoek zijn zes boringen geplaatst tot een diepte van maximaal 1,9 meter onder maaiveld. Uit het onderzoek is gebleken dat vanaf ca. 0,4 meter onder het huidige maaiveld ophogingslagen aanwezig zijn waarin archeologische sporen en vondsten verwacht kunnen worden. Bij de geplande ontgravingsdiepte van 1,0 tot 1,5 meter onder maaiveld zullen eventueel aanwezige archeologische overblijfselen worden vernietigd. Mocht planaanpassing waarbij de archeologische waarden behouden blijven niet tot de mogelijkheden behoren dan wordt een vervolgonderzoek geadviseerd.

De beslissing om bovenstaand advies al dan niet over te nemen (een selectiebesluit) dient door de bevoegde overheid, in dit geval de gemeente De Ronde Venen, te worden genomen.

Tot slot dient te worden vermeld dat, ongeacht dit advies en het selectiebesluit, er een wettelijke meldingsplicht bestaat (Monumentenwet 1988) mochten er onverhoopt toch archeologische overblijfselen worden aangetroffen.

4. Literatuur en bronnen

ARCHIS2. <http://archis2.archis.nl/archisii/html/index.html> ARCheologisch InformatieSysteem, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE).

Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG), 2015. "*Basisregistraties Adressen en Gebouwen*". Geraadpleegd februari 2015 via <http://bagviewer.geodan.nl/>

Berendsen, H.J.A., 2005. *Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's. (Fysische geografie van Nederland)*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.

Blijdenstijn, R. 2005. *Tastbare Tijd. Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht*. Provincie Utrecht.

Kloosterman, P., 2011. *Archeologische beleidskaart gemeente De Ronde Venen (1:20.000)*. RAAP-adviesdocument 495. RAAP bv, Weesp.

De Mulder, E.F.J. 2003. *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhof: Groningen [etc.].

N.N., 2014. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.3*.

Provincie Utrecht, 2015. *Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) Utrecht*. Geraadpleegd februari 2015 via <https://webkaart.provincie-utrecht.nl/viewer/>

RAAP, 2011. *Toelichting archeologische beleidskaart gemeente De Ronde Venen*. RAAP-adviesdocument 495. RAAP bv, Weesp.

Ruimte Plannen, 2015. *Bestemmingsplan 'Kom Mijdrecht.'* Geraadpleegd februari 2015 via <http://www.ruimtelijkeplannen.nl/>

Rijks Geologische Dienst (RGD), 1988. *Geologische kaart van Nederland 1:50.000. Kaartblad 31 Utrecht Oost. 1988*. Haarlem, Rijks Geologische Dienst.

Vaars, J.P.L., 2015. *Plan van Aanpak verkennend booronderzoek Raadhuislaan 23 te Mijdrecht*. Archeologenbureau Argo.

Venenopdekaart, 2015. Geraadpleegd juni 2015 via <http://www.venenopdekaart.nl>.

WatWasWaar, 2015. "*WatWasWaar*". Geraadpleegd februari 2015 via <http://watwaswaar.nl/>.

BIJLAGE 1. Traject archeologische monumentenzorg: stappenplan

In het "stappenplan archeologie" wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied. Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke ordeningsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RACM, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch-geografische gegevens ;
- een korte impressie over de ontstaansgeschiedenis van het landschap ;
- een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- beschrijven bekende archeologische waarden ;
- archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RACM. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
- archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit het verleden;
- beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden:
- aan de hand van de door de RACM ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch onderzoek in aanmerking;
- aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgtraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA). Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- non-destructieve methoden: geofysische methoden (elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden eventueel in combinatie met remote sensing technieken);
- weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het "belopen" van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven.

Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten

Archeologisch bureau- en verkennend booronderzoek aan de Raadhuislaan 23 te Mijdrecht

worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.

BIJLAGE 2. Tabel archeologische en geologische perioden

Archeologische periode	Tijd (jaren BP)***	Geochronologisch Tijdperk*	Geochronologische Tijd**	Tijd (jaren BP)***
Nieuwe tijd	0-450	Holoceen	Subatlanticum	0-2.400
Late Middeleeuwen	450-900			
Vroege Middeleeuwen	900-1.500			
Laat-Romeinse tijd	1.500-1.620			
Midden-Romeinse tijd	1.620-1.880			
Vroeg-Romeinse tijd	1.880-1.962			
Late IJzertijd	1.962-2.200			
Midden IJzertijd	2.200-2.450		Subboreaal	2.400-5.660
Vroege IJzertijd	2.450-2.750			
Late Bronstijd	2.750-3.050			
Midden Bronstijd	3.050-3.750			
Vroege Bronstijd	3.750-3.950			
Laat Neolithicum	3.950-4.800			
Midden Neolithicum	4.800-6.150			
Vroeg Neolithicum	6.150-7.250			
Laat Mesolithicum	7.250-8.800			
Midden Mesolithicum	8.800-9.450			
Vroeg Mesolithicum	9.450-11.150	Boreaal	9.220-10.640	
Laat Paleolithicum	11.150-36.950	Preboreaal	10.640-11.650	
Midden Paleolithicum	36.950-301.950	Pleistoceen	Weichselien	11.650-116.000
			Eemien	116.000-128.000
			Saalien	128.000-238.000
			Oostermeer	238.000-243.000
			Onbenoemd	243.000-324.000

* Blauw = relatief koud klimaat / Roze = relatief warm klimaat
** Donkerblauw = relatief nat klimaat / Groen = relatief droog klimaat
*** BP = Before Present (Engels voor: vóór heden) is een aanduiding bij het meten van tijd. Met heden wordt het jaar 1950 bedoeld. 100 jaar BP is dus 100 jaar voor 1950, oftewel in het jaar 1850 na Chr.

BIJLAGE 3. Afkortingenlijst

AMK Archeologische Monumenten Kaart

Orchis ARChologisch InformatieSysteem: Geografisch InformatieSysteem met archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Bevat veelheid aan gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het onderzoeksgebied.

ASB Archeologische Standaard Boorbeschrijving.

C14 Koolstof (radioactieve isotoop), gebruikt voor datering.

CAA Centraal Archeologisch Archief.

CHS Cultuurhistorische Hoofdstructuur.

CIS Centraal Informatie Systeem.

CMA Centraal Monumenten Archief.

GIS Geografische Informatiesystemen.

GPS Global Positioning System.

IKAW Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden.

IVO Inventariserend Veld Onderzoek.

KICH Kennis Infrastructuur CultuurHistorie. Geografisch InformatieSysteem met cultuurhistorische databank met gegevens van drie kennisinstituten op het gebied van cultuurhistorie. Dit zijn de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Directie Kennis van het ministerie van LNV en Alterra (Wageningen Universiteit en Research centrum).

KLIC Kabel- en Leidingen InformatieCentrum.

KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Op basis van het Verdrag van Malta (Valletta) moet ook in Nederland archeologisch onderzoek aan kwaliteitscriteria voldoen. Net als bij het milieuhygiënische bodembeheer werkt de archeologische sector met een erkenningensysteem (vergunningverlening) en met een op private leest geschoeide kwaliteitsborging, de KNA maakt daar onderdeel van uit.

NAP Normaal Amsterdams Peil (=officieel peilmerk).

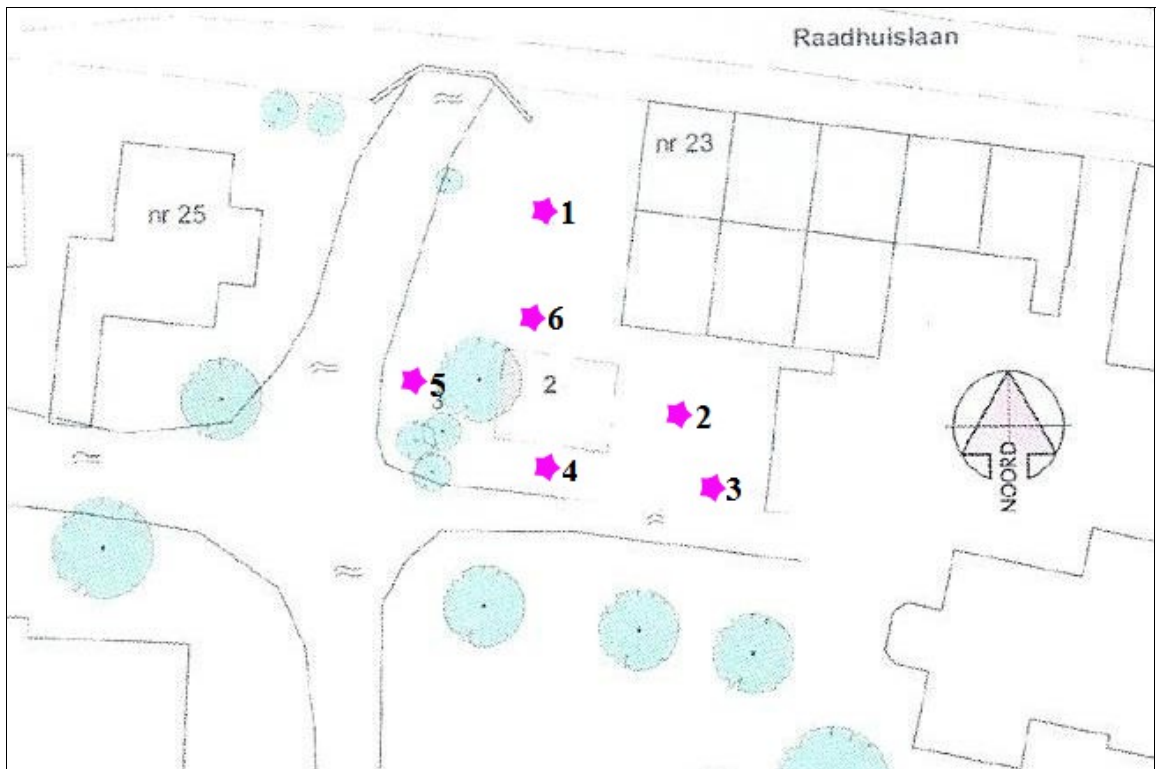
NOAA Nationale Onderzoeks Agenda Archeologie.

PvA Plan van Aanpak.

PvE Programma van Eisen.

RCE Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

WAMZ Wet op de Archeologische MonumentenZorg.

BIJLAGE 4. Ligging boringen

(De roze sterretjes geven de ligging van de boringen weer, de nummers verwijzen naar de boornummers, afbeelding opdrachtgever).

BIJLAGE 5. Boorbeschrijvingen

Bij het beschrijven van de boringen is gebruik gemaakt van de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB) en de daarvan afgeleide Archeologische Boorbeschrijvingswaaier van de SIKB (SIKB, 2005). Voor de concordantielijst van gebruikte afkortingen wordt verwezen naar de tekst van de ASB, vrij te downloaden op www.sikb.nl.

Beknpte verklaring gebruikte afkortingen:

1: zwak
2: matig
3: sterk
br.: bruin
bst: baksteen
do.: donker
gr.: grijs
H: humeus
hk: houtskool
K: klei k: kleiig
li.: licht
mv.: maaiveld
s: siltig
T: tweede kleur
V: vondst
Z: zand
z: zandig

Boring 1 -1,61 m NAP

0-10 cm: grint; recente verharding
10-20 cm: li.br. Zs1 + grint3; recente verharding
20-30 cm: do.gr. Zs1 + grint3; recente verharding
30-40 cm: do.gr. Zs1 + grint2 + baksteenpuin; recent
40-110 cm: do.gr. T do.br. Ks2 H3 V1 op 45 cm; ophogingslaag
110-190 cm: br. T ro. Vk1; natuurlijk
190 cm: boring beëindigd

Boring 2 -1,64 m NAP

0-8 cm: grint; recente verharding
8-80 cm: do.gr. T do.br. Kz1 H1 + kiezers1 + baksteenpuntjes1; recent geroerde ophogingslaag
80-100 cm: do.gr. T do.br. Ks2 H3; ophogingslaag
100-190 cm: br. T ro. Vk1; natuurlijk
190 cm: boring beëindigd

Boring 3 -1,71 m NAP

0-70 cm: do.gr. T do.br. Kz1 H1 + kiezers1 + baksteenpuntjes1; recent geroerde ophogingslaag
70-110 cm: do.br. T do.gr. Ks2 H3 + baksteenpuntjes1; ophogingslaag
110-180 cm: br. T ro. Vk1; natuurlijk
180 cm: boring beëindigd

Boring 4 -1,81 m NAP

0-65 cm: do.gr. T do.br. Kz1 H1 + kiezers1 + baksteenpuntjes1; recent geroerde ophogingslaag
65-100 cm: do.br. T do.gr. Ks2 H3 + baksteenpuntjes1, anthraciet1; recent geroerde ophogingslaag
100-180 cm: br. T ro. Vk1; natuurlijk
180 cm: boring beëindigd

Boring 5 -1,69 m NAP

0-8 cm: tegel
8-20 cm: do.gr. T do.br. Kz1 H1 + kiezers1, gemengd met li.gr. Zs1; recent
20-55 cm: do.gr. T do.br. Ks2 H3 + baksteenpuntjes1, anthraciet1; recent geroerde ophogingslaag
55-110 cm: br. Ks1 H3; ophogingslaag
110-190 cm: br. T ro. Vk1; natuurlijk
190 cm: boring beëindigd

Boring 6 -1,62 m NAP

0-10 cm: grint; recente verharding
10-20 cm: li.br. Zs1 + grint3; recente verharding
20-30 cm: do.gr. Zs1 + grint3; recente verharding
30-40 cm: do.gr. Zs1 + grint2 + baksteenpuin; recent
40-110 cm: do.gr. T do.br. Ks2 H3
110-190 cm: br. T ro. Vk1; natuurlijk
190 cm: boring beëindigd

BIJLAGE 6. Vondstenlijst

Vondst-nummer	Boor-nummer	Diepte – mv	Datering	Opmerkingen
1-1	1	45cm	18e – 19e eeuw	witbakkend, groen glazuur
1-2	1	45cm	18e – 19e eeuw	witbakkend, groen glazuur